

Research Paper

Studying the Effects of Women's Believes in Gender Segregation in Housework and Jobs on Their Roles in Urban Development

Fatemeh Farahani¹, Ali Roshanaie^{2*}, Mohammad Hossein Asadi Davoodabadi³,
Omid Ali Ahmadi⁴

1. Economic and Development Sociology Ph.D student, Ash.c. Islamic Azad University, Ashtian, Iran.

2. Assistant Professor of Sociology Department, Ash.c. Islamic Azad University, Ashtian, Iran.

3. Assistant Professor of Sociology Department, Ash.c. Islamic Azad University, Ashtian, Iran

4. Assistant Professor of Sociology Department, Ash.c. Islamic Azad University, Ashtian, Iran, Iran

Received: 2024/06/26

Revised: 2025/02/11

Accepted: 2025/02/15

Use your device to scan and read the
article online

DOI:

10.71801/jzv.2025.1216481

Keywords:

Gender Segregation of Roles,
Feeling of Gender
Discrimination, Women, Urban
Development.

Abstract

Introduction: The main purpose of the present research was to study the effects of women's belief in gender segregation in housework and jobs on their role-playing in urban development. The theoretical framework of the research was a combination of various theories by Goffman, Judith Butler, Sandra Baum, the glass ceiling theory and the school of feminism.

Methods: This was survey research conducted using a researcher-made questionnaire administered among women over 20 years old in Arak, Iran. Using a combination of cluster sampling and disproportionate classification, the sample size was 392 individuals.

Findings: The results showed that the higher in value the variables of gender segregation in housework, belief in gender segregation in jobs and the feeling of gender discrimination, the lower is the role of women in urban development at a confidence level higher than 95%. The results showed that the three independent variables "the extent of gender segregation in housework", "belief in gender segregation in the development jobs" and "the feeling of gender discrimination" explain about 21% of the variance of the variable "women's role-playing in the sustainable urban development."

Conclusion: Using the women's capacities in the social roles, especially roles related to urban development, requires the modification of attitudes, both in family affairs and social and occupational roles. Removing cultural barriers to women's entry into urban development, especially patriarchal culture, changing and removing gender stereotypes about the different roles of women and men, is an important ground to empower women.

Citation: Farahani F, Roshanaie A, Asadi Davoodabadi MH, Ahmadi OA. Studying the Effects of Women's Believes in Gender Segregation in Housework and Jobs on Their Roles in Urban Development. Quarterly Journal of Women and Society. 2025; 16 (62): 125-139

***Corresponding author:** Ali Roshanaie

Address: Assistant Professor of Sociology Department, Ash.c. Islamic Azad University, Ashtian, Iran.

Tell: 09123875990

Email: a.roshanaie@yahoo.com

Extended Abstract

Introduction

One of the most important obstacles for women to play roles in urban development is "gender segregation in family environment", which in turn strengthens the belief in gender segregation of roles in a society, including the roles in urban development, a condition which strengthens the feeling of discrimination in women and ends in their weakened roles. Regarding the profound positive effects of women's social capacities on the development process of societies we see the significance of the present research.

Including the gender variable in studying the human capacities to play roles in development is important due to its help in identifying the obstacles ahead in role-playing, obstacles resulting from the structural inequality between men and women often due to social differences, gender patterns in employment, laws and repressive cultural norms (1).

The gender segregation variable of role has two dimensions of behavioral (objective) and attitudinal (subjective). Its objective dimension is related to the practical segregation of roles in family and society; that in practice, what jobs are entrusted to women or men with or without gender consideration according to the stereotypes and gender schemas. But its subjective dimension is tied to the individual's belief in gender segregation in roles in family and social environments including urban development. In the present research, it is assumed that the objective segregation of family roles affects individuals' attitudes towards the gender segregation in roles in urban development, which can turn into an obstacle for the role of women in urban development.

The necessity of women's role in sustainable urban development explains the necessity of conducting the present research. The concept of women's social capacity in development plans attracted the policy-makers and social policy officials due to the fact that with the globalization process, the role of national governments in development plans has been weakened, therefore, the capacity of local communities can be

considered as a viable solution to the problems in development (2).

Methods

The main method used in the present research is quantitative method with cross-sectional survey; the statistical population is women over 20 years old in Arak city, Iran; the sample size of 392 individuals was determined using Cochran's formula. The tool for data gathering was a researcher-made questionnaire.

Questionnaires were distributed in 5 districts and 55 neighborhoods in Arak city. 5 trained interviewers distributed and implemented the questionnaires. SPSS software was used to describe and analyze the gathered data using descriptive and inferential statistics. Also, Lisrel software was used in fitting the causal model of the research.

Findings

Based on the results analyses the mean variables of the role of women in urban development (2.88), belief in gender segregation of development roles (2.85), feeling of gender discrimination in urban development (3.17) and gender segregation of roles in family (1.47) were obtained. Linear regression showed that the variables of the prevalence of gender segregation in family, the degree of belief in gender segregation in development and the degree of feeling of gender discrimination were significantly effective on the role of women in urban development at a confidence level higher than 95%. The variables had effects on the dependent variable - the level of feeling of sexual discrimination (0.512) and the level of belief in gender segregation of development (0.382). Negative coefficients indicated the inverse effects of these variables on the dependent variable. In other words, with increased prevalence of gender segregation in family, the level of belief in gender segregation in development and the level of gender discrimination feeling, the role of women in urban development decreases. In other words, these three variables have an inhibiting role and act as obstacles for women to play a role in urban development.

Discussion

The results showed the negative effects of gender segregation in family, the level of belief in gender segregation in development and the level of gender discrimination feeling on the role of women in urban development. According to the theory of feminism, the domination of gender stereotypes in people's culture is influenced by the level of education and the restrictions related to the family environment and unequal opportunities between men and women. Also, patriarchy, the dominance of family ideology and the belief in gender division and segregation in social roles have formed stereotypes in the minds of citizens meaning that women cannot enter many fields in development. These stereotypes effects on the fulfilment of the needs of the market and the economic system in Iran. Gender discrimination and belief in gender segregation have roots in the society's patriarchal culture and the more entrenched this culture is, the more social roles will be segregated with gender labels in favor of men resulting in preventing women from taking roles. Then, women will be forced to play roles in a small family-based home (nuclear family) providing free and compulsory services.

Conclusion

Utilizing women's capacity in social roles, especially those in urban development, requires the modification of attitudes towards roles in family affairs, society and employment. Considering the negative effects of extremist "gender segregation in family roles", increasing family and social support, reducing women's domestic duties and increasing men's participation in household affairs can be considered as effective solutions. On the other hand, organizational and occupational support along with family support in routine life or special circumstances can help in more tranquility for mothers, vitality and health of the family and lay the ground for more employment of women in urban development affairs. Also, building a culture based on understanding the roles of working

mothers, while reducing pressure and conflict on them, can help in promoting the role of women in urban development.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

Accordance with the ethical principles in research.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Authors' contributions

The article is an excerpt from a Doctoral Thesis. The first author is a Ph.D. student of counseling student and the responsible author; the Second author is the first Supervisor; the third author is the second supervisor and the fourth author is the dissertation consultant.

Conflicts of interest

This research is not in conflict with personal or organizational interests.

مقاله پژوهشی

بررسی تأثیر اعتقاد زنان به تفکیک جنسیتی در کارهای خانه و مشاغل بر میزان نقش آفرینی آن‌ها در توسعه شهری

فاطمه فراهانی¹، علی روشنایی^{2*}، محمدحسین اسدی داودآبادی⁴، امیدعلی احمدی⁴

1. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

2. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

3. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

4. استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

چکیده

هدف: هدف اساسی این پژوهش بررسی تأثیر اعتقاد زنان به تفکیک جنسیتی در کارهای خانه و مشاغل بر میزان نقش آفرینی آن‌ها در توسعه شهری است. چهارچوب نظری این پژوهش تلفیقی از نظریه‌های گوناگون از جمله گافمن، جودیت باتلر، ساندرا باوم، نظریه سقف شیشه‌ای و مکتب فمینیسم می‌باشد.

روش: این پژوهش به صورت پیمایشی و با ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته در بین زنان بالای 20 سال اراکی انجام یافته است. حجم نمونه بر اساس تلفیقی از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و طبقه‌بندی نامتناسب 392 نفر بود.

یافته‌ها: نتایج نشان می‌دهد هرچه میزان متغیرهای استیلای تفکیک جنسیتی در کارهای خانه، اعتقاد به تفکیک جنسیتی در مشاغل و احساس تبعیض جنسی افزایش می‌یابد میزان نقش آفرینی زنان در توسعه شهری کاهش می‌یابد. بر اساس نتایج به دست آمده، سه متغیر مستقل پژوهش شامل «میزان استیلای تفکیک جنسیتی در کارهای خانه»، «اعتقاد به تفکیک جنسیتی در مشاغل توسعه» و «احساس تبعیض جنسی» حدود 21 درصد واریانس متغیر «نقش آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری» را تبیین می‌کنند.

نتیجه گیری: بهره‌گیری از ظرفیت زنان در نقش‌های اجتماعی بویژه نقش‌های مرتبط با توسعه شهری، نیازمند اصلاح نگرش‌ها، هم در امور خانواده و هم نقش‌های اجتماعی و شغلی است. رفع موانع فرهنگی ورود زنان به امور توسعه شهری بویژه فرهنگ مردسالاری، در راستای تغییر و زدودن کلیشه‌های جنسیتی درباره نقش آفرینی متفاوت زنان و مردان، بستری مهم برای توانمندسازی زنان است.

تاریخ دریافت: 1403/04/06

تاریخ داوری: 1403/11/23

تاریخ پذیرش: 1403/11/27

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

DOI:

10.71801/jzv.2025.1216481

واژه‌های کلیدی:

تفکیک جنسیتی نقش، احساس تبعیض جنسی، زنان، توسعه شهری.

* نویسنده مسئول: علی روشنایی

نشانی: استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

تلفن: 09123875990

پست الکترونیکی: a.rosanaie@yahoo.com

مقدمه

نقش زنان به عنوان نیمی از جمعیت شهروند، در مشارکت در امور توسعه شهری در دهه‌های اخیر بسیار کم مورد توجه قرار گرفته است. گرچه در دهه‌های اخیر موضوع مشارکت زنان در طرح‌های توسعه شهری در قالب طرح‌ها و برنامه‌های گوناگون، از جمله G.A.D یا W.I.D^۱ مطرح شده، اما در بیش‌تر مواقع با موانع و مشکلات زیادی مواجه بوده و از رسیدن به اهداف مشخص آن بازمانده است (3). در نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری عوامل گوناگونی تأثیر دارند. به نظر می‌رسد یکی از مهم‌ترین موانع این نقش‌آفرینی، «تفکیک جنسیتی در محیط خانواده» است که باور به تفکیک جنسیتی نقش‌ها در جامعه از جمله نقش‌های مرتبط با توسعه شهری را تقویت می‌کند و همین به نوبه خود ضمن تقویت احساس تبعیض در زنان، نقش‌آفرینی آن‌ها را تضعیف می‌کند.

مطالعه این مسأله از آنجا ضرورت دارد که بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی زنان آثار مثبت عمیقی بر روند توسعه جوامع به همراه دارد. ظرفیت اجتماعی را می‌توان به عنوان رشد یا توسعه هر سطح و یا تمام سطوح سلسله مراتبی از یکپارچگی انسانی و یا اجتماعی در محدوده مکانی خاص تعریف کرد که توسط فرآیندهای یک‌جانبه، چندجانبه و یا وابسته در یک فرد، بین افراد و یا گروهی از افراد شکل می‌یابد. ظرفیت اجتماعی متشکل از مجموع ظرفیت انسانی و جنبه‌های (مثبت یا منفی) به دست آمده از راه همکاری می‌باشد (4). ظرفیت اجتماعی زنان را می‌توان منابع، ذخایر و داشته‌های در دسترس آن‌ها و اقداماتی تعریف کرد که این منابع را به عملکرد در جهت دستیابی به اهداف مشخص شده تبدیل می‌کند و تحقق آن‌ها در بستر ظرفیت کالبدی - محیطی و ظرفیت نهادی - سازمانی امکان‌پذیر است.

مطرح‌شدن اصطلاح توسعه پایدار شهری، نشان می‌دهد طرح‌های توسعه شهری که بدون در نظر گرفتن نقش و سهم همه اقشار جامعه بویژه زنان به اجرا درآمده‌اند ناموفق بوده‌اند، چراکه زنان از ظرفیت بالایی در نقش‌آفرینی در توسعه برخوردار هستند و غفلت سیاست‌گذاران توسعه در اینکار نوعی هدر دادن سرمایه انسانی عظیمی است. وارد کردن متغیر جنسیت در مطالعه ظرفیت انسانی نقش‌آفرینی در توسعه از آن جهت اهمیت دارد که به ما کمک می‌کند موانع پیش رو در این نقش‌آفرینی شناسایی شود. موانعی که نتیجه نابرابری ساختاری بین زنان و مردان و اغلب به دلیل تفاوت‌های اجتماعی، الگوی جنسیتی کار، قوانین و هنجارهای سرکوبگرانه فرهنگی ایجاد می‌شوند (1).

شناسایی موانع موجود در نقش‌آفرینی زنان در توسعه، با دو مفهوم مهم در ادبیات توسعه گره خورده است: ظرفیت‌سازی و توانمندسازی زنان. توانمندسازی زنان یادآور این مسأله است که ارزش‌های اصلی توسعه پایدار ریشه در رشد آگاهی عمومی، ارتقای کیفیت زندگی، اعتماد عمومی به هدف‌های توسعه و حفظ امنیت اجتماعی دارد و بر مبنای همین ارزش‌ها نیز افزایش فرصت‌های عمومی برای نقش‌آفرینی اجتماعی زنان در توسعه پایدار قابل طرح است (5). برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان نقطه کانونی و به عنوان یکی از شاخص‌های مهم توسعه بشمار می‌رود (6)؛ بر این مبنای، برخی نهادهای جهانی همانند سازمان ملل متحد، بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی زنان را در راستای توسعه به عنوان یک متغیر تأثیرگذار کاهنده شکاف‌های جنسیتی تلقی می‌کنند (7-8). به عنوان نمونه سازمان ملل و صندوق بین‌المللی پول^۳ (۲۰۰۲) استفاده از ظرفیت زنان را بهترین راه حل افزایش توانمندی زنان می‌داند و بیان می‌کنند ظرفیت‌سازی به دنبال آن است که زنان بتوانند خود آغازگر، کنترل‌کننده و رهبر توسعه باشند (9). دولت نیز یکی از محورهای اصلی سیاست‌های توسعه شهری خود را افزایش بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی زنان در توسعه مناطق شهری و مشارکت زنان به عنوان یکی از عناصر ضروری برای تحقق اهداف توسعه پایدار سکونتگاه‌های انسانی مورد توجه قرار دادند (10).

با وجود مورد توجه قرارگرفتن بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی زنان در توسعه تحت تأثیر فعالان فمینیستی و تحول پارادایمی در حوزه جنسیت و توسعه بویژه از دهه ۱۳۷۰ به بعد در ایران، به نظر می‌رسد به صورت عملی به ظرفیت اجتماعی زنان در راستای توسعه پایدار شهری و توانمندسازی آنان در این زمینه توجه چندانی نشده است. بویژه این غفلت ناشی از عدم توجه به ریشه‌های عمیق فرهنگی - اجتماعی مؤثر بر موانع مشارکت اجتماعی زنان بویژه در عرصه توسعه شهری است که یکی از آن‌ها را می‌توان در متغیر تفکیک جنسیتی جستجو کرد.

متغیر تفکیک جنسیتی نقش دارای دو بعد رفتاری (عینی) و نگرشی (ذهنی) است. بعد عینی آن به تفکیک عملی نقش‌ها در خانواده و جامعه مربوط می‌شود؛ اینکه در عمل چه کارهایی با کلیشه و طرح‌واره‌های جنسیتی به زنان یا مردان یا فارغ از جنسیت به هر دوی آن‌ها سپرده شده است، اما بعد ذهنی آن با اعتقاد فرد به مشروعیت درستی/ نادرستی تفکیک جنسیتی نقش‌ها در محیط‌های خانوادگی و اجتماعی از جمله توسعه شهری گره خورده است. در این پژوهش فرض بر این است که تفکیک عینی نقش‌های خانوادگی بر نگرش فرد به تفکیک جنسیتی نقش

3. International Monetary Fund

1. W.I.D: Women in Development

2. G.A.D: Gender and Development

به منزله یک راه حل اجرashدنی در مشکلات توسعه قرار بگیرد (12). به بیان روشن‌تر اداره و مدیریت شهری بدون اعتماد و مشارکت اجتماعی همه شهروندان بویژه نقش کلیدی زنان در خانواده و جامعه و بکارگیری نظام‌مند سرمایه اجتماعی آن‌ها در خدمت توسعه شهری ممکن نخواهد بود.

بهره‌گیری مناسب از ظرفیت اجتماعی زنان در توسعه شهری، افزایش تعلق این قشر مهم و به تبع آن نظم اجتماعی را به همراه خواهد شد چراکه با افزایش تعامل و ارتباط فراگیر زنان و مدیران شهری افزون بر پویایی اجتماعی محلات شهری، مناسبات و روابط اجتماعی در سطح محله‌ها و در بین شهروندان گسترش یافته و در کل با افزایش ظرفیت‌ها و مهارت‌های زنان در حل مشکلات، آنان را از حمایت‌های اجتماعی بهره‌مند خواهد ساخت. این مهم در شهری مانند اراک که با توسعه نامتوازن شهری با انواع گوناگون آسیب‌های اجتماعی و شهری درگیر است، اهمیت دوچندانی دارد.

با وجود تعدد پژوهش‌های اجتماعی موجود در حوزه توسعه، پژوهش‌هایی که به نقش زنان در توسعه پایدار شهری و تأثیر تفکیک جنسیتی نقش‌ها بر آن پرداخته‌اند بسیار نادر و در اندک پژوهش‌های رصدشده ارتباط بسیار کمی با «بازشناسی ظرفیت‌های اجتماعی زنان در توسعه شهری» دارند. برای جبران این خلأهای پژوهشی، ضرورت این پژوهش افزون‌تر است. از سوی دیگر، بهره‌گیری از آثار مثبت نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری، مستلزم شناخت ابعاد گوناگون آن و بویژه عوامل مؤثر بر افزایش این نقش‌آفرینی و ارتقای توانمندی‌های زنان است. همچنین، این شناخت امکان تغییر شرایط در جهت مطلوب را برای ارتقای نقش زنان اراک در توسعه پایدار شهری فراهم می‌سازد. بر این اساس این پژوهش در پی پاسخگویی به سؤالات کلیدی زیر است؟

تفکیک جنسیتی نقش بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری چه تأثیری دارد؟

پیشینه پژوهش

در زیر به توضیح پژوهشی خواهیم پرداخت که ارتباط بیش‌تری با موضوع این پژوهش دارند:

نتایج پژوهش خسروانی و همکاران (1403) نشان می‌دهد توان افزایش زنان تحت تأثیر عوامل فردی، سازمانی و فراسازمانی قرار دارد که با تقویت این عوامل می‌توان خودباوری آن‌ها را ارتقا داد و اعتماد مدیران سازمانی به استفاده از ظرفیت و توانایی‌های زنان و باور سایر زنان به وجود نظام شایسته‌سالاری در سازمان و احساس تعلق و تعهد سازمانی را ایجاد کرد، همچنین، استفاده

در توسعه شهری مؤثر است که این مسأله می‌تواند به مانعی در نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری تبدیل شود.

مفهوم تفکیک جنسیتی را می‌توان در بستر مفهوم گافمنی «برساخت جنسیت» و اقتباس و توسعه این مفهوم توسط جودیت باتلر در چهارچوب نظریه نمایشی بررسی کرد. پارادایم تحلیلی که توسط فوکو در تاریخ سکسوالیته، مفاهیم قطبی‌سازی جنسی، طرحواره جنسی ساندرا Bem¹ و تحلیل فدرستون² از جنسیت و هویت‌های جنسیتی در چهارچوب مصرف بازاری پیگیری شده است. در حوزه پژوهشی نیز با وجود پژوهش‌های متعدد که به موانع جنسیتی مشارکت زنان در توسعه شهری پرداخته شده است به این موانع از منظر تفکیک جنسیتی چندان پرداخته نشده است و اندک پژوهش‌های رصدشده نیز یا قدیمی‌اند و یا در بسترهایی بررسی شده‌اند که با بستر مورد بررسی در این پژوهش هم از نظر زمانی و مکانی متفاوت‌اند. از جمله در سال‌های اخیر تحولات رسانه‌ای و فضای مجازی عصر جدید اطلاعات را شکل داده است که نتیجه عینی در جامعه به چالش کشیده‌شدن کلیشه‌های جنسیتی در تفکیک نقش‌های خانوادگی و اجتماعی است. شهر اراک نیز به عنوان مرکز استان مرکزی یکی از مراکز مهم توسعه صنعتی و شهری کشور است که در آن بررسی نقش‌آفرینی زنان در توسعه بسیار دارای اهمیت است. شاید هیچ شهری در ایران دارای چندگونگی نژادی و زبانی موجود در اراک نباشد. آمار موجود از نسبت جمعیت شهری و روستایی در استان مرکزی، نشانگر رشد شتابان شهرنشینی و مهاجرت گسترده روستاها به شهر اراک در این استان است. بیش از 53 درصد از جمعیت شهری استان مرکزی ساکن شهر اراک است (11). در مناطق شهری اراک با اینکه زنان نیمی از جمعیت را تشکیل داده، ولی به دلیل بی‌توجهی به نقشی که آن‌ها می‌توانند در فرآیند توسعه شهری داشته باشند، مورد بی‌مهری واقع شده‌اند. با وجود آنکه زنان شهری این منطقه در تمامی فعالیت‌های روزانه اجتماعی همپای مردان افزون بر امور خانه‌داری، همسررداری و بچه‌داری سهیم هستند، برنامه‌ریزی در راستای ظرفیت‌سازی و پیش‌بینی توانمندسازی زنان ضعیف است. انجام این پژوهش گامی در راستای نشان دادن این ظرفیت‌ها بمنظور تحت تأثیر قراردادن سیاست‌گذاران حوزه توسعه شهری است.

در ضرورت انجام این پژوهش باید به ضرورت نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری اشاره کرد. توجه به مفهوم ظرفیت اجتماعی زنان از آن جهت در طرح‌های توسعه مورد توجه سیاست‌گذاران و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است که با روند جهانی‌شدن، نقش دولت‌های ملی در طرح‌های توسعه تضعیف شده است و استفاده از ظرفیت اجتماعات محلی می‌تواند

². Featherston

¹. Bem

مؤثر از ظرفیت و توانمندی‌های نیمی از جمعیت کشور، تغییر نگرش جامعه نسبت به توانمندی‌های زنان را رقم زد (13).

در مطالعه‌ای دیگر با عنوان «پیامدها و دلایل ورود زنان به مشاغل مردانه (سخت)» که توسط چراغی و حسنی (1398) انجام شد، نتایج نشان داد بیش‌ترین مشکلات زنان در ورود به مشاغلی که مردانه تلقی می‌شود «ناهماهنگی انتظارات نقش‌های خانوادگی شغلی و تبعیض جنسیتی» بوده است (14).

نتایج پژوهش نیری و همکاران (1398) با عنوان «تأثیر کلیشه‌های جنسیتی بر ایفای نقش‌های مدیریت در دو بخش صنعت و خدمات» حاکی از آن است که میزان بهره‌مندی زنان از ویژگی عاملیت در دو بخش خدمات و صنعت با یکدیگر تفاوت معنی‌داری ندارد. میزان برخورداری زنان از ویژگی پیوندجویی در بخش صنعت از بخش خدمات بیش‌تر است. همچنین، زنان در بخش خدمات برای تمام نقش‌های مدیریتی به اندازه‌ای برابر مناسب هستند، اما در بخش صنعت، نقش اطلاعاتی زنان بیش‌تر است. در نهایت، نگرش‌های کلیشه‌ای در بخش صنعت در مقایسه با بخش خدمات پررنگ‌تر هستند (15).

نتایج پژوهش یزدان‌پناه و همکاران (1397) با عنوان «نقش هویت، کلیشه‌های جنسیتی و خودکارآمدی بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی» حاکی از آن است که بین انواع مشارکت (اقتصادی، سیاسی و اجتماعی) و کلیشه جنسیتی، و هویت خانه‌داری همبستگی منفی وجود دارد. افزون بر این، کلیشه جنسیتی تأثیر منفی بر مشارکت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی داشته است (16).

نتایج پژوهش کتابی و همکاران (1382) با عنوان «توانمندسازی زنان برای مشارکت در توسعه» نشان داد که رفع تبعیض در بازار کار و کنار گذاشتن باورهای سنتی بر توانمندسازی زنان تأثیرگذار هستند (17).

افزون بر این، پژوهش‌ها، به پژوهش‌هایی در حوزه مسأله تفکیک جنسی در دانشگاه‌های ایران برمی‌خوریم که در آن‌ها مسأله تفکیک جنسی غالباً در وجهی نگرشی و با نظر به روابط دو جنس در چهارچوبی اخلاقی صورت پذیرفته است.

دیپرت و مان¹ (2012) در پژوهشی معتقدند تفکیک جنسیتی موجب می‌شود ادراک زنان از خودشان و اعتماد به نفس‌شان بیش‌تری شود باشند و در گروه‌ها نقش رهبری را بپذیرا شوند. نتایج برخی پژوهش‌ها حاکی از آن است که تفکیک جنسی با وجود آنکه ادراک برخی از زنان از خود را در محیط‌های زنانه ارتقا می‌بخشد، اما موقعیت آنها در تقابل با مردها همچنان در

سطحی پایین‌تر حفظ می‌کند؛ به این معنا که با از بین بردن امکان مواجهه بین جنسیت‌ها، عزت نفس اجتماعی زنان را کاهش می‌دهد. برخی از پژوهشگران بر این باورند که تفکیک جنسی بیش از دغدغه ارتقای سطح زنان، به عنوان برآیند ایدئولوژی جنسی، در پشت داده‌ها و گزارش‌های آماری مخفی شده است. هارتمان تأکید بر تفکیک جنسی در موسسات صنعتی و علمی را برآیند نگاهی ویژه به زنان می‌داند که آن‌ها را تنها به عنوان موجوداتی تک‌بعدی و دنباله‌رو ساختار مردسالار جامعه در نظر می‌گیرد (18). نتایج پژوهش وارتون و بارون بر روی نمونه‌ای از مردان شاغل پیرامون تفکیک جنسیتی در محیط کار حاکی است در محیط‌های جنسیتی مختلط، رضایت شغلی و عزت نفس مردان نسبت به محیط‌های تفکیک شده کاری کاهش پیدا می‌کند (19).

نتایج پژوهش اکلود² حاکی است در رشته‌های دانشگاهی، الگوی تفکیک جنسیتی به صورت ناخودآگاه صورت می‌گیرد؛ به این معنا که رشته‌هایی چون پرستاری زنانه و فیزیک مردانه تلقی می‌شوند (20).

در نقد پژوهش‌های انجام‌یافته باید گفت که تأثیر کلیشه‌های جنسیتی بویژه تفکیک جنسیتی نقش بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری در هیچ یک از پژوهش‌های رصدشده مورد بررسی قرار نگرفته است. از طرف دیگر در اندک پژوهش‌های رصدشده که برخی نتایج آن‌ها قابل مقایسه با این پژوهش است، نمی‌توان نتایج این پژوهش‌ها را به شهر اراک تعمیم داد چراکه این مناطق تفاوت‌های زیادی از نظر اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی دارند؛ از سوی دیگر در فاصله زمانی برخی پژوهش‌ها تا زمان حاضر تغییرات شدید اجتماعی رخ داده است که شرایط متفاوتی را برای تحلیل مسأله ایجاد کرده است. پژوهش‌های انجام‌یافته خارجی درباره تفکیک جنسیتی نقش‌ها نیز بیش‌تر متأثر از فضای ایدئولوژیک فمینیستی هستند.

چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش تلفیقی است از نظریه‌های گوناگون. رویکردهای زن در توسعه و زن و توسعه، نظریه گافمن³، جودیت باتلر⁴، ساندرا باوم⁵، نظریه سقف شیشه‌ای و مکتب فمینیسم از آن جمله‌اند.

تأثیر عقاید و نگرش‌ها از جمله «باور به تفکیک جنسیتی» بر «فعالیت اجتماعی زنان» در این نظریه‌ها بازتاب و انعکاس یافته است. «رویکرد زن در توسعه» در واکنش به محرومیت زنان در

4. Judith Butler

5. Sandra Baum

1. DiPrete and Mann

2. Ecklund

3. Goffman

مدیریتی فعالیت‌های اجتماعی زنان اشاره شده است. بر مبنای این نظریه، زنان و اقلیت‌ها در دستیابی به سطوح بالای سلسله مراتب شکست می‌خورند. آن‌ها به پست‌های عالی در سازمان نزدیک می‌شوند، اما به ندرت آن را به چنگ می‌آورند. این سرخوردگی باعث می‌شود که تصور کنند یک سقف شیشه‌ای وجود دارد، یعنی موانعی تبعیض‌آمیز، در راه تلاش خود برای دستیابی به سطوح عالی مدیریتی در سازمان‌ها، مشاهده می‌کنند. عامل‌های گوناگونی پدیدآورنده سقف شیشه‌ای‌اند که مهم‌ترین آن‌ها کلیشه‌های جنسیتی نقش، شبکه‌های ارتباطی، عدم ارزشگذاری به کار زنان، تضاد کار - خانواده و سبک مدیریت جنسیت‌زده (26).

نظریه‌های گوناگون مکتب فمینیسم به موانع موجود بر نقش‌آفرینی اجتماعی زنان پرداخته‌اند (27). بر مبنای نظریه فمینیسم لیبرال، فرصت‌های اندک، نبود یا ناکافی بودن میزان آموزش و پرورش و محدودیت‌های محیط خانوادگی عامل اصلی موقعیت پایین‌تر زنان در مقایسه با مردان تلقی می‌شود. این نظریه قائل به حقوق برابر زنان با مردان بوده که به اتکال آن زنان باید از حقوقی چون تملک، تحصیل، استخدام و حمایت‌های قانونی بهره‌مند شوند. فمینیست‌های لیبرال باور دارند که جامعه ای شایسته است که فرصت‌های پرورش استعداد‌های فردی را به بیش‌ترین حد فراهم سازد و این فرصت‌ها باید در دسترس عامه مردم از جمله زنان قرار بگیرد (28).

یافته‌های بوزروپ² در اشاعه نظریات فمینیسم لیبرال که نقش زنان را در توسعه تشریح می‌کند تأثیری کلیدی دارند. این یافته حاکی از عدم موفقیت برنامه‌های توسعه بکار گرفته در کشورهای جهان سوم است و حتی در مواردی نتایجی معکوس حاصل شده است. یکی از عوامل ریشه‌ای این نتایج معکوس توسعه‌ای به عدم درک معنای نابرابری جنسیتی مربوط می‌شود. به باور او همه مسائل حوزه زنان مشکل‌آفرین نیستند و به جای آن، باید بر مسائل جنسیتی به عنوان مرکز ثقل برنامه‌های توسعه متمرکز شد. این مسائل نتیجه فاصله جنسیتی و در بستر نظام تبعیض‌های جنسی جامعه شکل می‌گیرند (29).

رویکرد مارکسیستی تلاش می‌کند ارتباط بین انواع گوناگون سرکوب و استثمار را با سرکوب زنان در قالب نظریه‌ای بیان کند. بر اساس این نظریه، ایدئولوژی خانواده و تقسیم کار جنسی خانوادگی نیازهای نظام سرمایه‌داری را تأمین می‌کند و این مساله موجب تضعیف نقش زنان در توسعه شهری می‌شود. یکی از مهم‌ترین نظریه‌های فمینیسم مارکسیستی در این باب، نظریه

فعالیت‌های توسعه مطرح شده و هدف آن، افزایش یافتن مشارکت زنان در توسعه شهری بوده است، اما این راهکار با شرایط فرهنگی و اجتماعی زنان در مکان‌های جغرافیایی متفاوت هماهنگی نداشت. در راستای رفع نواقص این رویکرد در سال ۱۹۹۰ رویکرد «جنسیت و توسعه» مطرح شد که مبتنی بر ارتباطات و تقابلات اجتماعی بین زن و مرد است. این رویکرد جدید، حرکتی موثر در یاری به کشورهایی با نابرابری جنسیتی بالاست و رویکرد مثبت آن توانمندسازی زنان برای کاهش سطح نابرابری مرد و زن بود. (21).

از مفهوم بر ساخت جنسیت گافمن می‌توان برای تبیین تأثیر تمایز جنسیتی بر فعالیت‌های اجتماعی بهره گرفت. گافمن معتقد است جنسیت منشأ بیولوژیک ندارد و کاملاً برساختی است. از دیدگاه او تعاملات مرد و زن در جامعه متقارن نیست؛ به عبارت بهتر، تعامل مردان با زنان، مشابه تعامل آن‌ها با کودکان، مردان فرودست و جوان‌تر می‌باشد (22). این رویکرد به برساختی‌بودن جنسیت را به نوعی دیگر جودیت باتلر در چهارچوب نظریه نمایشی گافمن مورد تأکید قرار داده است که بر اساس آن جنسیت در صحنه اجتماعی همانند صحنه تئاتر اجرا می‌شود. فوکو بر مبنای این پارادایم، در کتاب «تاریخ سکسوالیته» معتقد است بدن زنانه در آماج الگوهای عمل قدرت، مدیریت روان‌شناختی و پزشکی قرار دارد (23).

مشابه این دیدگاه‌ها، ساندرا باوم نیز با استفاده از مفاهیم «عدسی جنسی» و «طرحواره جنسی» معتقد به برساختی‌بودن جنسیت است. هم‌چنین، ناومی ولف در چهارچوب نظریه «ابژگی جنسی» اشاره دارد، مردان از راه ابزارهای جامعه‌پذیری بویژه رسانه‌ها علائق جنسی خود را بر بدن زنان تحمیل می‌کنند و جسم آنان را بر مبنای علائق و شهوت‌های جنسی خود تغییر می‌دهند (24). تحلیل فدرستون از جنسیت و هویت‌های جنسیتی، در چهارچوب مصرف بازاری و به منظور تضمین عضویت در گروه‌های اجتماعی است (25).

مفهوم تفکیک جنسیت به نوعی با مفهوم قطبی‌سازی جنسی سندرا باوم¹ در ارتباط قرار می‌گیرد. او هم‌چنین، از کلیدواژه‌های کلیشه‌های جنسیتی، خوشه‌های جنسیتی و نقش‌های جنسیتی بهره می‌گیرد که تفکیک جنسیتی را تبیین می‌کند. بر اساس نظریه طرحواره جنسیتی سندرا باوم، طرحواره جنسیتی مجموعه‌ای از تداعی‌های مرتبط با جنسیت است. کلیشه‌سازی جنسیتی به عنوان باورها و نگرش‌هایی درباره مردانگی و زنانگی در افزایش طرحواره‌های جنسیتی موثر هستند.

نظریه سقف شیشه‌ای نیز از جمله نظریه‌هایی است که در آن نقش تفکیک جنسیتی به عنوان عاملی بازدارنده در سطوح

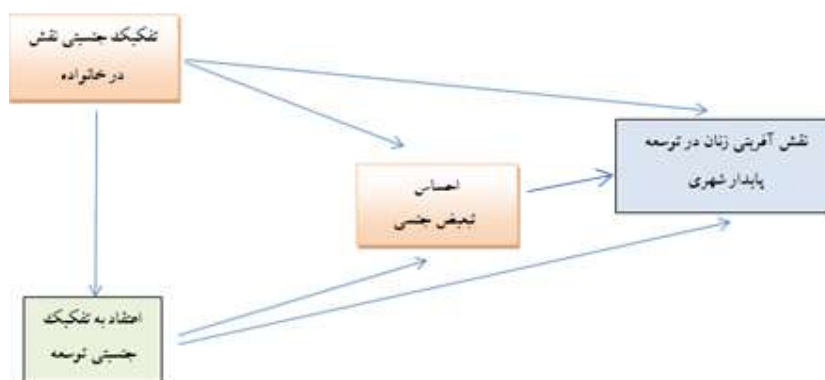
². Boserup

¹. Sandra Baum

مادری و خانه‌داری زنان باید متناسب با نقش‌آفرینی آنها در امور اجتماعی تغییر یابد؛ به این معنا که مردان نگرش خود را نسبت به بچه‌داری، و خانه‌داری زنان اصلاح کنند (32). به باور آنها لازم است زنان در اموری چون تحصیل و حقوق انتخاب و حتی مناسبات سیاسی از حقوقی برابر با مردان بهره‌مند شوند و در ازای کار مشابه، دستمزد یکسان دریافت کنند. همچنین، لازم است در مجالس قانون‌گذاری زنان حضوری بیش‌تر داشته باشند. آنها معتقدند نباید پس از ازدواج و بچه‌داری حقوق آنها در مشارکت سیاسی و استخدام زیر پا گذاشته شود (32).

مدل علی پژوهش

نمودار زیر، الگوی تحلیلی این بررسی را نشان می‌دهد.

شکل 1. مدل علی پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه‌های زیر از مدل علی پژوهش، مبتنی بر کاربرد نظریه بورديو، جهت آزمون قابل استخراج است:

میزان استیلاي کلیشه‌های جنسیتی در خانواده بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری مؤثر است.

میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری مؤثر است.

میزان احساس تبعیض جنسی بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری مؤثر است.

روش پژوهش و ابزار پژوهش

نوع پژوهش

روش اصلی به کارگرفته در این پژوهش روش کمی با پیمایش مقطعی است.

جمعیت و نمونه پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر زنان بالای 20 سال شهر اراک که بر اساس سرشماری صورت‌گرفته توسط مرکز ملی آمار ایران در سال 1395 به تعداد 196404 نفر می‌باشد (33). با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه 392 نفر زن ساکن شهر اراک

¹. Blumberg

از نظر قومیت بیش تر افراد (89 درصد پاسخگویان) قومیت فارس دارند و دیگر اقوام نیز (ترک 6 درصد، لر 4 درصد و کرد 1 درصد) هستند. 78 درصد پاسخگویان، بومی اراک و 20 درصد غیر بومی هستند و 2 درصد نیز به این پرسش جوابی نداده‌اند. درباره وضعیت رفاهی منطقه مسکونی نیز 22 درصد در مناطق ارزان شهر، 37 درصد مناطق متوسط و 35 درصد در مناطق گران شهر سکونت دارند. 6 درصد نیز به این پرسش جوابی ارائه نکرده‌اند.

ابزار اندازه‌گیری و روایی و پایایی آن

ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته است. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه از آلفای کرونباخ استفاده شد. مقدار آلفای کرونباخ متغیرهای میزان تفکیک جنسیتی نقش در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و میزان احساس تبعیض جنسی بالاتر از 0/7 بود.

جدول 1. مقدار آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

متغیر	ضریب آلفای کرونباخ
میزان تفکیک جنسیتی نقش در خانواده	0/79
میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه	0/83
میزان احساس تبعیض جنسی	0/76

فردی، حکمروایی، رسانه‌ها و ارتباطات، تفریح و سرگرمی و محیط زیست می‌شود. گویه‌های این متغیر در قالب طیف لیکرت با پنج گزینه (فاقد نقش، نقش ضعیف، نقش متوسط، نقش قوی، نقش بسیار قوی) طراحی شده است.

اعتقاد به کلیشه‌های تفکیک جنسیتی نقش‌های توسعه

کلیشه‌ها به عنوان دربرگیرنده نگرش‌ها، تصاویر، احساسات یا اعمال می‌تواند به جنبه جسمانی یک گروه انسانی (زنان یا مردان) یا به خصوصیات فکری، عاطفی و موقعیت اجتماعی یک گروه انسانی مربوط شوند. ذهن انسان با کلیشه‌سازی جنسی، همزمان تلاش می‌کند برخی خصوصیات و توانمندی‌هایی را به زنان نسبت دهد که نشانی از آن‌ها در مردان وجود ندارد و از سوی دیگر، مردان را با ویژگی‌هایی توصیف کند که زنان از آن محروم هستند (36). منظور از تفکیک جنسیتی نقش نیز اختصاص یافتن نقش‌هایی است که به زن یا شوهر اختصاص دارد و بیش تر بر اساس ویژگی‌های سنتی جنسیتی تقسیم می‌شود (37). بر این مبنا ایفای نقش در توسعه نیز می‌تواند بر اساس نگرش کلیشه‌ای به تفکیک جنسیتی مد نظر قرار گیرد.

تعیین شد. با اطلاعاتی که به کمک شهرداری اراک از ناحیه‌بندی و توزیع جمعیتی شهر اراک بدست آوردیم، نمونه‌گیری چندمرحله‌ای را طراحی کردیم. پرسش‌نامه‌ها در 5 منطقه و 55 محله شهر اراک توزیع شد. 5 پرسشگر آموزش‌دیده، کار توزیع و اجرای پرسش‌نامه را در مناطق پنج‌گانه شهر بر عهده گرفتند. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه مورد مطالعه به قرار زیر است: 47 درصد زنان پاسخگو بین 20-30 سال قرار دارند. 28 درصد آن‌ها 31-40، 12 درصد در فاصله سنی 41-50 و بقیه در سنین دیگر قرار گرفته‌اند. از نظر وضعیت تحصیلی نیز 42 درصد لیسانس، 21 درصد دیپلم، 15 درصد فوق لیسانس قرار دارند. کمترین افراد، یعنی 4 درصد در رده تحصیلی زیردیپلم قرار دارند. از نظر وضعیت تأهل نیز 48 درصد متأهل، 45 درصد مجرد، 4 درصد مطلقه و 1 درصد نیز همسر فوت کرده هستند. در این میان 2 درصد از پاسخگویان به این سؤال جواب نداده‌اند.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از دو نرم افزار SPSS و لیزرل استفاده شد. به این منظور، پس از ورود داده‌های پرسش‌نامه در نرم‌افزار SPSS برای توصیف و تحلیل داده‌های پرسش‌نامه‌ای از آمار توصیفی و استنباطی بهره گرفته شده است. همچنین، از نرم‌افزار لیزرل در برازش مدل علی پژوهش استفاده شد.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری

«نقش»، میانجی «جامعه» و «فرد» است و ایفای نقش را کاربرد مؤثر حقوق و تکالیف می‌توانیم تلقی کنیم (34). نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری پایدار، مجموعه اقداماتی است که از محقق شدن ظرفیت اجتماعی زنان در جهت دست‌یابی به توسعه پایدار شهری حاصل می‌شود. متغیر «نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری» از راه نگرش افراد درباره میزان سهم و نقش خود در توسعه شهری در ابعاد گوناگون توسعه مورد سنجش قرار گرفته است. ابعاد گوناگون توسعه با جرح و تعدیل در شاخص لگاتوم (35) شامل ده بعد معیشتی و اقتصادی، فرصت‌های کار و اشتغال، بهداشت و درمان، آموزش، امنیت و آسایش، آزادی‌های

برای عملیاتی‌کردن متغیر «اعتقاد به کلیشه‌های تفکیک جنسیتی نقش‌های توسعه» لیستی از نقش‌ها و فعالیت‌های مرتبط با توسعه شهری ارائه می‌شود و از پاسخگویان خواسته می‌شود آن‌ها را بر اساس اعتقاد خود به نقش‌های کاملاً زنانه، زنانه، دوجنسیتی، مردانه و کاملاً مردانه تفکیک کنند.

میزان تفکیک جنسیتی نقش‌ها در خانواده

منظور از تفکیک جنسیتی نقش در خانواده اختصاص یافتن نقش‌هایی است که به زن یا شوهر اختصاص دارد و بیش‌تر بر اساس ویژگی‌های سنتی جنسیتی تقسیم می‌شود (37). این متغیر با توجه نحوه انجام هر یک از وظایف نقش‌های گوناگون خانوادگی مورد سنجش واقع شده است. به این معنا که آن کار بیش‌تر توسط چه جنسیتی (مرد یا زن یا هر دو) در خانه انجام می‌گیرد.

احساس تبعیض جنسی در توسعه شهری

منظور از تبعیض، طرز برخورد اختلافی هماهنگ با افرادی که متعلق به دسته یا گروه خاصی تلقی می‌شوند (38). یکی از

متغیرهای مهم در تبعیض، جنسیت است که در نقش‌های توسعه شهری می‌تواند نمود یابد. بستر مهم تبعیض جنسی نیز فرهنگ مردسالاری است. منظور از مردسالاری، مجموعه‌ای از عقاید (باورهای عرفی) است که هم مبتنی بر واقعیت‌ها و هم ارزشگذار است که هدف آن توضیح یا موجه جلوه‌دادن ساختار اجتماعی و فرهنگی جامعه در سطوح مردان بر زنان است که واقعیت اقتدار مردان را پنهان کنند (31).

در این پژوهش برای سنجش متغیر «احساس تبعیض جنسیتی»، نگرش زنان شهری درباره میزان فرصت‌های نقش‌آفرینی زنان برابر با مردان در توسعه شهری و همزمان پذیرفته‌نشدن زنان از سوی مردان در نظر گرفته شده است.

یافته‌های پژوهش

بر اساس تحلیل نتایج، میانگین متغیرهای میزان نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری (2/88)، اعتقاد به تفکیک جنسیتی نقش‌های توسعه (2/85)، احساس تبعیض جنسی در توسعه شهری (3/17) و تفکیک جنسیتی نقش در خانواده (1/47) بدست آمده است (جدول 2).

جدول 2. میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای اصلی پژوهش

متغیرها	کمینه	بیشینه	میانگین	انحراف استاندارد
میزان نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری	1/45	4/73	2/88	0/55
اعتقاد به تفکیک جنسیتی نقش‌های توسعه	1/50	3/88	2/85	0/44
احساس تبعیض جنسی در توسعه شهری	2/00	4/50	3/17	0/61
تفکیک جنسیتی نقش در خانواده	2/00	2/43	1/47	0/30

بمنظور بررسی رابطه میان متغیرهای مستقل با متغیر وابسته (نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری) از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد متغیرهای میزان استیلای تفکیک جنسیتی در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه، میزان احساس تبعیض جنسی بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری در سطح اطمینان بالاتر از 95 درصد به صورتی معنی‌دار مؤثر هستند.

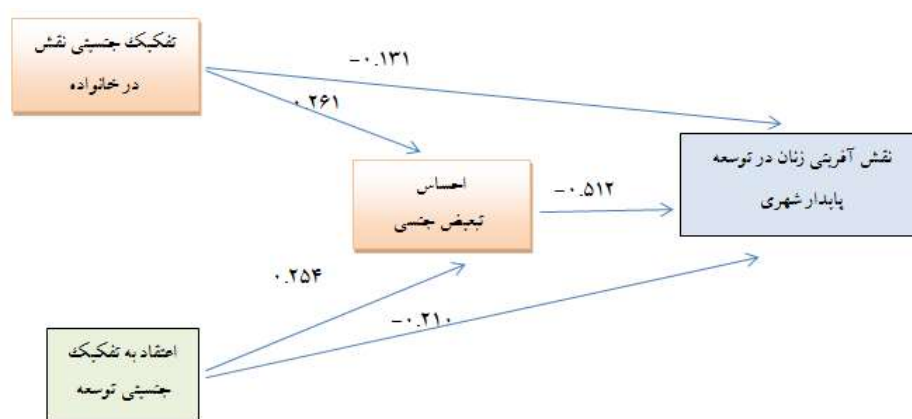
بر اساس نتایج به دست‌آمده، متغیرهای برونزا و درونزای پژوهش حدود 21 درصد واریانس متغیر «نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری» را تبیین می‌کنند. از بین متغیرهای برونزا، اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و تفکیک جنسیتی نقش در خانواده با ضرایب مسیر به ترتیب 0/131- و 0/210- به گونه مستقیم اثری معنادار بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری دارند. ضریب مسیر غیرمستقیم بین این متغیرها نیز به ترتیب برابر 0/130- و 0/133- بوده و از نظر آماری معنادار

هستند. همچنین، از بین متغیرهای برونزا، متغیرهای اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و تفکیک جنسیتی نقش در خانواده با ضرایب مسیر به ترتیب 0/261 و 0/254 بر متغیر درونزای مستقل (احساس تبعیض جنسی) اثر مستقیم و معنی‌داری دارند. همچنین، اثر متغیر درونزای مستقل پژوهش (احساس تبعیض جنسی) بر متغیر درونزای وابسته (نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری)، با مقدار 0/512- معنی‌دار است. ضرایب منفی نشان‌دهنده تأثیرات معکوس این متغیرها بر متغیر تابع است. به بیان دیگر، با افزایش میزان استیلای تفکیک جنسیتی در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و میزان احساس تبعیض جنسی، میزان نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری کاهش پیدا می‌کند. به بیان دیگر، این سه متغیر نقش بازدارنده داشته و به عنوان موانع نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری عمی می‌کنند.

جدول 3. میزان تأثیرگذاری متغیرهای استیلای تفکیک جنسیتی در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و میزان احساس تبعیض جنسی بر نقش آفرینی زنان در توسعه شهری

شاخص‌ها/ مسیرها	اثرات مستقیم	اثرات غیرمستقیم	اثر کل	کمیت T	میزان معناداری
اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه - احساس تبعیض جنسی	0/254	-	0/254	4/35	0/01
تفکیک جنسیتی نقش در خانواده - احساس تبعیض جنسی	0/261	-	0/261	9/40	0/01
اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه - نقش آفرینی زنان در توسعه	-0/210	-0/130	0/340	2/44	0/01
تفکیک جنسیتی نقش در خانواده - نقش آفرینی زنان در توسعه	-0/131	-0/133	-0/264	6/40	0/01
احساس تبعیض جنسی - نقش آفرینی زنان در توسعه پایدار	-0/512	-	-0/512	6/94	0/01

در این پژوهش برای بررسی میزان برازش مدل اولیه با مدل تجربی از نرم‌افزار لیزرل و تحلیل مسیر استفاده شد و در نهایت، مدل تجربی زیر حاصل شد (شکل 2).

شکل 2. مدل نهایی پس از برازش مدل نظری با داده‌ها

1/00 است. این شاخص‌ها برای مدل‌های خوب 0/90 یا بالاتر است. N بحرانی نیز برای مدل‌های برازش یافته باید بزرگ‌تر از 200 باشد که در این مدل 324/56 است که حاکی از برازش مدل می‌باشد.

در مجموع نتایج مربوط برای شاخص‌های برازش مدل در جدول 4 نشان می‌دهد الگوی نهایی ارائه شده از برازش مطلوبی برخوردار است.

نتایج بررسی شاخص‌های نیکویی برازش مدل در جدول 4 ارائه شده است که بر اساس آن خی دو بدست آمده با توجه به درجه آزادی معنی دار نمی‌باشد ($p < 0/05$). همچنین، ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (RMSEA) برای مدل 0/064 است. این شاخص برای مدل‌های خوب کمتر از 0/08 و برای مدل‌های ضعیف بزرگ‌تر از 0/1 است و بر این اساس، برای مدل حاضر قابل قبول است. شاخص تعدیل یافتگی برازندگی (AGFI) برای مدل 0/91، شاخص نرم شده برازندگی (NFI) مقدار 0/96 و شاخص برازندگی تطبیقی (CFI) مقدار

جدول 4. شاخص‌های نیکویی برازش مدل ارتباط بین استیلای تفکیک جنسیتی در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و میزان احساس تبعیض جنسی با نقش آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری

شاخص برازندگی	df	X2	P	AGFI	RMSEA	CFI	NFI	AGFI	N
مقادیر	2	4/25	0/16	0/91	0/064	1/00	0/96	0/91	324/56

هسته‌ای) با ارائه خدمات بی‌جیره و موجب در خانه مجبور خواهند شد.

بر اساس نتایج آزمون فرضیه‌ها، در راستای بازشناسی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های اجتماعی زنان برای توسعه پایدار شهری، رفع موانع فرهنگی ورود زنان به امور توسعه شهری بویژه مردسالاری و ایدئولوژی خانواده، می‌تواند در تغییر و زدودن کلیشه‌های جنسیتی درباره نقش‌آفرینی متفاوت زنان و مردان به بستری مهم برای توانمندسازی زنان باشد. این روند حمایتی در خانواده خود زن به عنوان مادر و همسر باید تقویت شود. توانمندسازی خانواده با به کارگیری روش‌های تسهیلگری اجتماعی در گروه‌سازی، پویایی گروهی، مسوولیت اجتماعی و... قابل تقویت است. در این میان سال‌های ابتدای کودکی مهم‌ترین سال‌های حیات است و تجربیات این سال‌ها زیر بنای زندگی آینده هر انسانی خواهد بود.

سیاست‌گذاری توسعه شهری امری چندوجهی است که به طور مشخص می‌توان دو منبع اصلی برای آن برشمرد: نخست گفت‌وگوهای توسعۀ دوم مردم‌سالاری در امور شهری. گفت‌وگوهای توسعۀ دوم در میدان دانشگاه تولید و در حوزه عمومی جاری می‌گردد. گفت‌وگوهای توسعۀ شهری وقتی در معرض نیازهای جامعه بویژه زنان و ارتباط آن‌ها با دیگر عناصر اجتماعی قرار گرفت کارآیی خود را در عمل نشان می‌دهد؛ مگر نه نیازمند اصلاح و مفصل‌بندی از دال‌های جدیدی خواهد بود.

بهره‌گیری از ظرفیت زنان در نقش‌های اجتماعی بویژه نقش‌های مرتبط با توسعه شهری نیازمند اصلاح نگرش‌ها هم در امور خانواده و هم نقش‌های اجتماعی و شغلی است. در این میان از نگاه سنتی، مادران مسئول نقش‌های خانوادگی محسوب می‌شوند، در نتیجه مادران برای انجام نقش‌های خانوادگی بیش‌تر تحت فشار قرار دارند. این موضوع برای زنان شاغل و بویژه مادران شاغل فشار نقش و تعارض بین نقش‌ها را سبب می‌شود.

با توجه به اثرات منفی افراط در «تفکیک جنسیتی نقش‌های خانوادگی» افزایش حمایت‌های خانوادگی و اجتماعی، کاهش وظایف خانگی زنان و افزایش مشارکت مردان در امور منزل می‌تواند راهگشا باشد. از طرف دیگر حمایت‌های سازمانی و شغلی به همراه حمایت‌های خانوادگی در روال عادی زندگی و شرایط خاص می‌تواند سبب آرامش بیش‌تر مادران، شادابی و سلامت خانواده و زمینه‌ساز بیش‌تر به کارگیری زنان در امور توسعه شهری شود. هم‌چنین، فرهنگ‌سازی بر پایه نادیده‌گرفتن، تحقیر و کم‌ارزش‌دانستن انتظارات نقش‌های مادران شاغل، ضمن کاهش فشار و تعارض بر آن‌ها می‌تواند به ارتقای نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری کمک کند.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان‌دهنده تأثیرات منفی استیلای تفکیک جنسیتی در خانواده، میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه و میزان احساس تبعیض جنسی بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه شهری است. نتایج پژوهش در تأثیرات میزان استیلای کلیشه‌های جنسیتی در خانواده بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری، هم‌راستا با نتایج اعظم آزاده و مشتاقیان (1395)، گیوه چیان (1380)، کتابی و همکاران (1382) قرار دارد. بر اساس نظریه فمینیسم، استیلای کلیشه‌های جنسیتی در فرهنگ مردم، تحت تأثیر میزان آموزش و پرورش و محدودیت‌های مربوط به محیط خانوادگی و فرصت‌های نابرابر بین زن و مرد قرار دارد. هم‌چنین، مردسالاری، تسلط ایدئولوژی خانواده و اعتقاد به تقسیم و تفکیک جنسیتی نقش‌های اجتماعی، کلیشه‌هایی را در ذهن عامه شهروندان شکل داده است که زنان در بسیاری از حوزه‌های توسعه نمی‌توانند ورود پیدا کنند. این کلیشه‌های تأمین‌کننده نیازهای بازار و نظام اقتصادی کشور است. به عبارت دیگر این کلیشه‌های جنسیتی مانع از این می‌شود که زنان نقشی مشابه با مردان در توسعه شهری ایفا کنند و هم‌چنین، با حمایت از خانواده هسته‌ای مبتنی بر خدمات بدون مزد زن در خانه است در ممانعت از ورود آن‌ها به نقش‌آفرینی در توسعه شهری، نقش‌آفرینی می‌کند.

تأثیرات میزان احساس تبعیض جنسیتی و میزان اعتقاد به تفکیک جنسیتی توسعه بر نقش‌آفرینی زنان در توسعه پایدار شهری هم‌راستا با نتایج پژوهش‌های گیوه چیان (1380)، سلماسی‌زاده و همکاران (1397)، اعظم آزاده و مشتاقیان (1395)، کتابی و همکاران (1382) و کمالی (1380) است. بر اساس نظریه فمینیسم، نیازهای نظام سرمایه‌داری اقتضا می‌کند که مطابق ایدئولوژی خانواده و تقسیم کار جنسی در درون خانواده و بیرون از محیط خانواده در محیط جامعه، زنان در توسعه شهری نقش ضعیفی داشته باشند. این همخوانی سهم پایین زنان از توسعه شهری را توجیه می‌کند. تبعیض جنسیتی و اعتقاد به تفکیک جنسیتی ریشه در فرهنگ مردسالاری جامعه دارد و هرچه این فرهنگ ریشه‌دارتر باشد، نقش‌های اجتماعی با برچسب‌های جنسیتی بیش‌تری به نفع مردان تفکیک خواهند شد و از ورود زنان به این تنش‌ها جلوگیری خواهد شد. در این حالت زنان به ایفای نقش در محدوده کوچک خانه مبتنی بر خانواده (خانواده

تمام نکات اخلاقی شامل امانتداری، دقت در استناددهی، قدردانی از دیگران، رعایت ارزش‌های اخلاقی در گردآوری داده‌ها، رعایت حریم خصوصی شرکت‌کنندگان توسط پژوهشگران مد نظر قرار گرفته است.

حامی مالی

تمام منابع مالی و هزینه پژوهش و انتشار مقاله تماماً بر عهده نویسندگان بوده و هیچ‌گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

مقاله برگرفته از پایان‌نامه مقطع دکتراست. نویسنده اول دانشجوی مقطع دکتری و نویسنده مسئول است؛ نویسنده دوم استاد راهنمای اول؛ نویسنده سوم استاد راهنمای دوم و نویسنده چهارم استاد مشاور پایان‌نامه می‌باشند.

تعارض منافع

با منافع شخصی یا سازمانی منافات ندارد.

با ادبیات گیدنزی، بهره‌گیری از ظرفیت‌های زنان در توسعه شهری نیازمند قواعد و منابعی است که در سطوح گوناگون از جمله سطح کلان دولتی بر نهادهای مرتبط با توسعه شهری اعمال می‌شود. تسهیل ورود زنان به نهادهای مدنی و هماهنگ‌سازی این فعالیت‌ها با شرایط زندگی بویژه چرخه زندگی خانواده و زندگی روزمره زنان می‌تواند از اولین گام‌های تقویت این نهادها در راستای بهره‌گیری از ظرفیت اجتماعی زنان باشد.

ملاحظات اخلاقی

پیش از اجرای پژوهش از شرکت‌کنندگان رضایت آگاهانه کتبی گرفته شد و تمام شرکت‌کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند و پژوهشگران به آن‌ها اطمینان دادند که نتایج پژوهش محرمانه خواهد بود.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

References

1. Carr ER. Men's crops and women's crops: the importance of gender to the Understanding of agricultural and development outcomes in Ghana's central region. World Dev. 2008; 36(5): 900-915. [Link]
2. Warner ME. Social Capital Construction and the role of the Local. Rural Sociology. 1999; 64(3): 373-393. [Link]
3. Majedi M, Andalib AR, Mosharzadeh Mehrabi Z. Identifying Effective Factors of Women's Participation in Urban Development Projects. Bagh-e Nazar; 2015; 12(362): 3-12. [Link]
4. Moosavi NS. Developing a Framework for Measuring Social Capacity of Urban Infill Development (Case Study: Rudaki District of Arak). Journal of Geography and Environmental Studies. 2018; 7(27): 25-42. [Link]
5. Pelling M, O'Brien K, Matyas D. Adaptation and transformation. Clim Change. 2015; 133(1): 113-127. [Link]
6. Quisumbing AR, Malapit HJ. What dimensions of women's empowerment in agriculture matter for nutrition in Ghana? Food Policy. 2015; 52: 54-63. [Link]
7. Diiro GM, Seymour G, Kassie M, Muricho G, Muriithi BW. Women's empowerment in agriculture and agricultural productivity:

- Evidence from rural maize farmer households in western Kenya. Plos One. 2018; 13(5): 1-27. [Link]
8. Crisp BR, Swerissen H, Stephen J. Duckett. Four approaches to capacity building in health: Consequences for measurement and accountability. Health Promot Int. 2000; 15(2): 99-107. [Link]
9. Lekoko RN, Ven Der Merwe M. Beyond the Rhetoric of Empowerment: Speak the Language, Live the Experience if Rural Poor. International Review of Education. 2006; 52(3-4): 323-332. [Link]
10. United Nations. 2001. p.129.
11. Mobaraki M. Investigation and analysis of the cultural situation and social capital in the central province. Arak: Deputy of Central Province Planning. 2008. p.7. [Link]
12. Warner F. Social Capital Construction and the role of the Local. Rural Sociology. 1999; 64(3): 373-393. [Link]
13. Khosrovani E, Jafari M, Ghasemzadeh F. Designing a model for Empowerment women in the judiciary. Journal of Woman & Society. 2024; 15(58): 49-64. [Link]
14. Cheraghi N, Hasani R. Consequences and causes of women's entry into men's (hard) works. Journal of Woman & Society. 2020; 10(40): 127-154. [Link]

15. Nayyeri SH, Dehghan Nayeri M. The Effect of Gender Stereotypes on Managerial Roles in two Sectors of Industry and Service. *Journal of Resource Management in Police*. 2020; 7(4): 1-32. [\[Link\]](#)
16. Yazdanpanah M, Khedri K, Forouzani M, Baradaran M. Role of Identity, Gender Stereotype and Self-efficacy on Rural Women's Participation in Social, Economic and Political Activities. *Journal of Woman in Development & Politics*. 2019; 16(4): 603-619. [\[Link\]](#)
17. Ketabi M, Yazd Khasti B, Farokhi Rastabi Z. Women's Empowerment for Participation in Development. *Journal of Woman in Development & Politics*. 2003; 1(7): 5-30. [\[Link\]](#)
18. Hartmann, HI. Changes in Women's Economic and Family Roles in Post-World War II United States. Edited by Beneria L, Stimpson CR. *Women, Households and the Economy*. New Brunswick: Rutgers University Press; 1987. [\[Link\]](#)
19. Wharton AS, Baron JN. So happy together? The impact of gender segregation on men at work. *American Sociological Review*. 1987; 52(5): 574-587. [\[Link\]](#)
20. Ecklund EH, Lincoln AE, Tensely C. Gender Segregation in Elite Academic Science. *Gender & Society*. 2012; 26(5): 693-717. [\[Link\]](#)
21. Akerkar S. Gender and Participation: Overview Report. Brighton and Hove: Institute of Development Studies; 2001. p.57. [\[Link\]](#)
22. Goffman E. *Gender Advertisement*. New York: Harper & Row Publishers; 1976. [\[Link\]](#)
23. Foucault M. *The History of Sexuality*. London: Allen Lane Publications; 1979. [\[Link\]](#)
24. Bem SL. *The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality*. New Haven, CT: Yale University Press; 1993. [\[Link\]](#)
25. Featherston M. *The body in consumer culture*. Edited by Featherston M. *Social process and Cultural Theory*. London: Sage; 1991. p.28. [\[Link\]](#)
26. Mirghafouri SH. Ranking the Barriers of Women's Promotion to Managerial Positions: A Case Study of Yazd Province's Public Sector. *Women Studies*. 2006; 4(1): 101-122. [\[Link\]](#)
27. Stanley L, Wise S. *Breaking out again: Feminist ontology and epistemology*. Chicago: Routledge; 2002. p.275-277. [\[Link\]](#)
28. Valerie B. *Feminist Debates*. London: Macmillan; 1999. p.10, 36. [\[Link\]](#)
29. Office of Women's Affairs, Presidential Institution and United Nations Children's Fund. *The Role of Women in Development*. Tehran: Roshangaran Publications; 1993. p.24. [\[Link\]](#)
30. Turner JH. *The Structure of Sociological Theory*. New York: Wadsworth Publishing Company; 1991. [\[Link\]](#)
31. Abbott P, Wallace C. *An introduction to sociology: Feminist perspectives*. Translated by Najm Iraqi M. Tehran: Ney Publications; 2001. p.26-28, 205. [\[Link\]](#)
32. Sargent LT. *Contemporary Political Ideologies: A Comparative Analysis*. 11th Edition. Philadelphia: Fotr Worth; 1998. [\[Link\]](#)
33. National Statistics Center of Iran, Census 2016. [\[Link\]](#)
34. Coser LA, Rosenberg B. *Sociological theory: A book of reading*. Translated by Nayeibi H. Tehran: Ney Publications; 2009. p.293. [\[Link\]](#)
35. Legatum Prosperity Index™. 2014. Available at: <https://www.Proprosperity.com>. [\[Link\]](#)
36. Michel A. *Non aux stereotypes. vaincre sexism*. Translated by Pouyandeh MJ. Tehran: Agah Publications; 1997. p.22. [\[Link\]](#)
37. Steele L, Kidd W. *An introduction to the sociology of family skills*. Translated by Seyedan F, Kamali A. Tehran: Al-Zahra University Publications; 2010. p.134. [\[Link\]](#)
38. Gould J, Kolb WL. *A dictionary of the social sciences*. Translated by the group of translators with the efforts of Zahedi Mazandarani MJ. Tehran: Maziar Publications; 2005. [\[Link\]](#)